

Wittgensteins hytte i Skjolden har blitt gjenreist

AKTUELT: Etter fem år er arbeidet med å gjenreise Ludwig Wittgensteins hytte i Skjolden fullført.

Av Hannah Monsrud Sandvik

Da [Wittgenstein](#) bestemte seg for at han ville bo i Norge i to år, trodde mentoren hans, [Bertrand Russell](#), at han hadde gått fullstendig fra forstanden. I et brev til en venninne beskriver han hvordan Wittgenstein kontakt avfeide alle forsøk på å få ham til å droppe planene:

I said it would be dark, & he said he hated daylight. I said it would be lonely, & he said he prostituted his mind talking to intelligent people.¹ I said he was mad & he said God preserve him from sanity. (God certainly will.)²

Wittgenstein ønsket ensomhet og ro til å tenke, og fant det ideelle stedet innerst i Lustrafjorden, Sognefjordens lengste og dypeste sidearm. Så godt trivdes han her at han tegnet og fikk bygget sitt eget hus med utsikt over Eidsvatnet, ikke langt fra den lille bygda Skjolden. Etter Wittgensteins død i 1951 ble huset flyttet og ombygget og har siden vært i privat eie. Wittgenstein-entusiaster har lenge ønsket at huset skulle restaureres og flyttes tilbake til den opprinnelige tomten, og i juni i år ble arbeidet endelig fullført.

Wittgenstein i Skjolden

Wittgenstein er ikke den eneste filosofen som har følt et behov for å reise bort for å få orden på tankene. [Martin Heidegger](#) hadde sin hytte i Todtnauberg, [Friedrich Nietzsche](#) sitt hus i Sils Maria, og [Arne Næss](#) sin Tvergastein ved Hallingskarvet. Uansett hva sammenhengen mellom eksil og tenkning måtte være, så iallfall Wittgenstein en klar sammenheng mellom sine fysiske omgivelser og egen evne til å arbeide. «Jeg kan ikke forestille meg at jeg kunne arbeidet på samme måte noe sted som det jeg gjør her. Det er stillheten og kanskje det fantastiske landskapet, jeg mener: dets stille alvor,» skrev han hjem til G. E. Moore i Cambridge.³

I Skjolden var Wittgenstein på sitt mest produktive. Mellom 1913 og 1937 oppholdt han seg der fem ganger, hvorav det lengste oppholdet var på ett og et halvt år. I tillegg besøkte han Skjolden en siste gang i 1950. I brevene han sendte til Russell fra Skjolden beskriver han ideene som senere skulle bli utgangspunktet for *Tractatus Logico-Philosophicus* (1921). Det var også her han skrev den første delen av *Filosofiske undersøkelser* (1953).⁴ Gjennom hele livet skulle han tenke på Norge som et sted der han virkelig fikk til å arbeide og tenke nytt.

Det var tilfeldigheter som gjorde at Wittgenstein havnet i akkurat Skjolden. Opprinnelig hadde han planer om å reise lenger nord, men da de ikke ble noe av, vendte han seg til Østerrike-Ungarns konsul i Bergen. Slik ble han satt i kontakt med den lokale fabrikkeieren Halvard Drægni, som sørget for at Wittgenstein ble innlosjert hos søsteren i nabohuset. Han holdt kontakt med både Drægni og søsterens familie livet ut, og førstnevnte hjalp ham med å organisere og holde øye med byggeprosessen mens Wittgenstein selv var i Cambridge. Selv om det var ønsket om ensomhet som fikk Wittgenstein til å reise til Norge, var han altså ikke fullstendig isolert. Han lærte seg faktisk godt nok norsk til å kunne brevveksle med sine nye norske venner mens han var i England.⁵ Så var det kanskje ikke behov for å isolere seg fullstendig fra mennesker som fikk Wittgenstein til å reise til Norge, men ønsket om å komme seg unna universitetsatmosfæren i Cambridge, som han omtalte som «avskyelig»⁶:

Knut Olav Åmås og Rolf Larsen beskriver i boken *Det stille alvoret. Ludwig Wittgenstein i Norge* hvordan Wittgenstein gikk til verks for å finne en passende tomt: Ett alternativ ble forkastet da han oppdaget fotspor i snøen, et annet etter at han oppdaget en geiteflokk i nærheten.⁷ Til slutt falt valget på en berghelle 30 meter over Eidsvatnet, som man måtte bruke robåt og gå gjennom ulendt, bratt terreng for å komme frem til. Wittgensteins plan var å bo der mer eller mindre permanent, eller i alle fall frem til han hadde løst alle logikkens grunnproblemer.⁸ Huset stod ferdig i 1914, og tomten kalles fremdeles «Østerrike». «Filosofen i Østerrike» ble etter hvert et begrep blant folk i bygda.⁹

Samtidig som Wittgenstein trivdes i Skjolden, var han også bekymret for at oppholdene alene på hytta skulle gjøre ham deprimert. Wittgenstein veksler i notatene sine mellom å lovprise ensomheten på hytta i Skjolden («Jeg takker Gud for at jeg kom i ensomhet til Norge!» skriver han på et tidspunkt¹⁰) og å uttrykke bekymring for mangelen på menneskelig kontakt. I Cambridge kunne han ikke skrive, men i Norge følte han seg ulykkelig og alene. Konflikten mellom behovet for å ha kontakt med mennesker og ønsket om å finne ro til å arbeide var noe som fortsatte å plage ham livet ut.

Mellom 1937 og 1950 besøkte Wittgenstein ikke Norge i det hele tatt, selv om han var inne på tanken flere ganger.¹¹ Da han kom tilbake til Skjolden en siste gang i 1950, var han 61 år gammel og syk – året i forveien hadde han blitt diagnostisert med prostatakreft. På tross av sykdommen begynte han å se for seg at han kunne bosette seg i Norge igjen for å arbeide – «det er det eneste stedet jeg vet om hvor jeg kan få virkelig ro»¹² – og hjemme i Cambridge satte han i gang med å forberede reisen. Planene ble avbrutt av hans død i 1951.

LES OGSÅ: [Me er ikkje her for å ha det gøy!](#)

Arbeidet med å gjenreise Wittgensteins hytte

– Fra 60-tallet og utover har det kommet turister til Skjolden som har spurt etter Wittgenstein, forteller Harald Vatne, som er nestleder i [Stiftinga Wittgenstein i Skjolden](#). I dag er det en betydelig interesse for å komme til Skjolden og se hvor Wittgenstein bodde.

For besøkende har det derimot hittil vært lite å se – Wittgensteins hytte har nemlig ikke stått på den opprinnelige tomta på over 60 år. Etter Wittgensteins død ble huset flyttet og bygget om og plassert nede i Skjolden, hvor det har fungert som privat fritidshus. Ønsket om å få huset flyttet tilbake var en av de viktigste grunnene til etableringen av Stiftinga Wittgenstein i Skjolden, som jobber for å sikre de kulturhistoriske verdiene etter Wittgensteins arbeid i Skjolden og formidle historisk kunnskap om oppholdet hans der.

Vatne forteller at prosessen med å gjenreise huset har gått bra og vært godt hjulpet av økonomisk støtte fra Luster kommune og Luster Sparebank. Huset har blitt demontert, og materialene har blitt fraktet opp til tomta med helikopter, hvor lokale byggearbeidere har satt det sammen på nytt på den originale grunnmuren. Prosjektet har blitt koordinert av en arbeidsgruppe fra Stiftinga. 20. juni 2019, akkurat fem år etter at arbeidet med gjenreisningen ble påbegynt, kunne Wittgensteins hytte og stien opp erklæres for åpnet. Wittgensteins selvdesignede vannforsyningsanlegg (før Wittgenstein fant filosofien, hadde han planer om å bli ingeniør) har også blitt satt i stand.

– Dette skal være et minnesmerke som folk skal ha tilgang til og som skal ha en betydning for Skjolden og inngå i turisttilbudet i Skjolden, sier Vatne.

Vatne er selv oppvokst i Skjolden, og har jobbet med å samle inn informasjon om Wittgensteins opphold i flere tiår.

– Wittgenstein hadde hus i den ene enden av Eidsvatnet, og jeg er oppvokst i den andre enden. Så jeg hadde hele tiden dette huset fremfor meg. Det er ikke så mange hus i nærheten av der jeg bor, så da huset ble revet i 1958 ble det liksom et tomrom der. Jeg er født i 1941 og er gammel nok til å huske det. Interessen fra folk som kom utenfra gjorde at jeg ble mer interessert, og det var det som gjorde at jeg begynte å samle informasjon.

– *Hva skal Stiftinga Wittgenstein finne på nå som huset er gjenreist?*

– Nå må vi sette oss ned og lage et system. Det strømmer på med folk som vil se tomten og besøke huset, men vi har ikke noe system for guiding eller vakthold. Vi tar gjerne imot tips!

Wittgenstien til Wittgensteins hytte

I Wittgensteins tid var båt over Eidsvatnet den eneste veien til hytta, men i dag er det mulig å komme seg dit til fots. Til potensielle Wittgenstein-turister kan Vatne fortelle at huset er lett å finne, særlig nå som stien opp har blitt utbedret og bedre merket. Selve turen tar ca. en time tur-retur.

- Start på Vassbakken Kro og Camping, 3 km fra Skjolden. Her er det parkeringsplass.
- Følg traktorveien fra parkeringsplassen mot elven.
- Gå over brua og følg traktorveien videre. Sving til venstre.
- Følg traktorveien til enden av Eidsvatnet.
- Derfra følger man stien til man kommer frem.

Selv om det er en kort gåtur, er det siste partiet svært bratt, og godt skotøy anbefales.

[Kart og detaljert turbeskrivelse](#)

Relevant litteratur om Wittgenstein

Kjell S. Johansen, Knut Olav Åmås og Rolf Larsen. *Wittgenstein and Norway*. Oslo: Solum Forlag, 1994.

Ray Monk. *Ludwig Wittgenstein – The Duty of Genius*. London: Penguin, 1991.

Ivar Oxaal. *On the trail to Wittgenstein's hut: The historical background of the Tractatus Logico-Philosophicus*. Transaction Publishers, 2010.

Harald Vatne. *Ludwig Wittgenstein and the people of Skjolden / Wittgenstein og skjoldingane*, 2016.

(Boka kan kjøpes ved å [ta kontakt direkte med Harald Vatne](#). Den kan også kjøpes på Skjolden Hotell eller på Coop Marked Skjolden.)

Knut Olav Åmås. *Det stille Alvoret: Ludwig Wittgenstein i Norge 1913-1950*. Oslo: Norske Samlaget, 1994.

Noter

¹ Dette kan neppe forstås som noe annet enn en fornærmelse mot det norske folk.

² Ray Monk, *Ludwig Wittgenstein: The Duty of Genius* (London: Penguin, 1991), 91.

³ Brev fra Wittgenstein til Moore, oktober 1936.

⁴ Knut Olav Åmås og Rolf Larsen, *Det stille Alvoret. Ludwig Wittgenstein i Norge 1913-1950* (Oslo: Det norske samlaget, 1994), 18.

⁵ Blant de som ikke kjente Wittgenstein så godt, ble han derimot oppfattet som en merkelig, litt skummel type. Da en vandrer kom for nærme hytta, skal Wittgenstein ha skjelt ham ut og ropt at det kom til å ta fjorten dager før han kom inn i tankerekken han nå var blitt forstyrret i igjen. (Åmås og Larsen, 17.)

⁶ Ibid., 85.

⁷ Ibid., 118.

⁸ Monk, Ludwig Wittgenstein: The Duty of Genius.

⁹ Åmås og Larsen, Det stille alvor. Ludwig Wittgenstein i Norge 1913-1950, 141.

¹⁰ Ludwig Wittgenstein, Ms-183

¹¹ Åmås og Larsen, Det stille alvor. Ludwig Wittgenstein i Norge 1913-1950, 153.

¹² Ibid., 156.